

บทที่ 4

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคล ในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในประเทศไทย

ในบทนี้จะทำการศึกษาถึงระบบการพิจารณาหรือการค้นหาความจริงของศาลไทย ระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมไทย และการรับฟังคำให้การหรือคำเบิกความของพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนและจำเลยในชั้นศาล ตลอดจนทำการวิเคราะห์ถึงแนวความคิดของการกำหนดให้เอกสิทธิ์แก่พยานบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย

โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่าระบบกฎหมายลักษณะพยานหรือระบบค้นคว้าหาข้อเท็จจริงในคดีนั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 ระบบ ดังนี้คือ

1. ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) มีที่มาจากอิทธิพลวิธีการชำระความของผู้มีอำนาจในทางศาสนาโรมันคาทอลิก กล่าวคือ ในวงการศาสนาคริสต์นั้นเมื่อผู้มีอำนาจปกครองดูแลได้ทราบว่าการกระทำความผิดหรือการกระทำอันมิชอบเกิดขึ้นในสังคม ผู้มีอำนาจปกครองจะต้องไต่สวนค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากล่าวหาหรือไม่ และการหาตัวผู้ที่กระทำความผิดก็ไม่ค่อยมีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาเคร่งครัดเพราะมุ่งแต่จะเอาผลที่ได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากกว่า จึงอาจมีการใช้วิธีทรมานจำเลยด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้จำเลยยอมรับสารภาพและเล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ผู้ชำระความฟัง ซึ่งการพิจารณาอาจกระทำกลับหลังจำเลยได้ คือ การสืบพยานอาจทำได้โดยที่จำเลยไม่มีโอกาสรู้เห็นก็ได้ เพราะถือว่าผู้ชำระความสามารถให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิให้แก่จำเลยอยู่แล้ว ระบบนี้มีอิทธิพลอยู่ในภาคพื้นยุโรป ซึ่งเดิมเคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสันตะปาปาแห่งกรุงโรม แต่ต่อมาก็มีบทบาทสำคัญในประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี ต่อมาเมื่อระบบการทรมานจำเลยหมดไปและนักกฎหมายเริ่มค้นหาคำข้อเท็จจริงโดยพยานหลักฐาน ระบบนี้ก็คลี่คลายไปในการค้นหาความจริงโดยมีการนำพยานมาสืบ แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์เดิมอยู่ คือ ศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานต่างๆ ทั้งที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาลหรือที่ศาลเห็นสมควรเรียกมาสืบเอง และไม่มีบทกฎหมายวางระเบียบการสืบพยาน หรือไม่มีบทคัดพยานโดยเคร่งครัดว่าพยานประเภทนี้รับฟังได้ พยานประเภทนั้น

รับฟังไม่ได้ ดังนั้น ศาลมักจะรับฟังพยานหลักฐานทุกชั้นที่เข้าสู่สำนวนความและจะไปพิจารณาโดยละเอียดตอนซึ่งนำพยานหลักฐานว่าพยานชั้นไหนควรมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

2. ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ระบบนี้สืบเนื่องมาจากการที่บุคคลคนหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องร้องกล่าวหาบุคคลอีกคนหนึ่งต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจชำระคดีแก่ตน วิธีการชำระแบบเดิมๆ เช่น ให้พยานโดยวิธีค้าน้ำ ลุยไฟ หรือให้ต่อสู้กันด้วยดาบด้วยหอกแทรกด้วยการบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คลั่งคลั่งให้แพ้ชนะกัน ด้วยเหตุนี้ ผู้ชำระความจึงต้องตั้งตัวเป็นคนกลางจริงๆ เมื่อวิธีการชำระคดีได้กลายมาเป็นการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อผู้มีอำนาจชำระคดี หลักเกณฑ์ที่จะนำพยานอย่างไรมาพิสูจน์ได้หรือไม่ได้ จึงเป็นไปโดยเคร่งครัด เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน ดังนั้น ระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบที่มีวิธีการชำระความเป็นไปในทางที่มีโจทก์ จำเลย ผู้ชำระคดีตั้งตนเป็นกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีของตนไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้วางไว้โดยเคร่งครัด¹

4.1 ระบบการพิจารณาหรือการค้นหาความจริงของศาลไทย

สำหรับประเทศไทย แต่เดิมนั้นคงไม่มีกฎหมายลักษณะพยานเป็นกิจจะลักษณะแรกเริ่มคงยึดถือตามหลักพระธรรมศาสตร์ซึ่งพราหมณ์ปุโรหิตนำมาใช้เช่นเดียวกับกฎหมายอื่นๆ ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ราว พ.ศ. 1894 ได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะพยานเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น โดยวางหลักเป็นข้อแนะนำแก่ผู้พิพากษาว่าก่อนสืบพยานให้ผู้พิพากษาชี้แจงให้พยานให้การตามความเป็นจริง ถ้าให้การเท็จจะมีโทษกฎหมายฉบับนี้ได้วางหลักว่าพยานบุคคลประเภทใดเชื่อถือได้หรือไม่ โดยพิจารณาตามฐานะและวงศ์ตระกูลของพยาน พยานบางประเภทไม่ควรรับฟัง เช่น พยานบอกเล่าข่าวลือ เป็นต้น ตลอดจนกำหนดห้ามรับฟังพยานบุคคล 33 พวก เช่น คนไม่มีศีล คนกุ่มนี้ยืมสิน คนขอทาน เพื่อน ญาติ คนหูหนวก คนตาบอด หญิงโสเภณี หญิงมีครรภ์ ช่างเกือก เป็นต้น ทั้งนี้กฎหมายฉบับนี้ได้ถูกยกเลิกโดยกฎหมายลักษณะพยาน ร.ศ. 113

ตามกฎหมายตราสามดวง นอกจากจะมีพระอัยการลักษณะพยานบัญญัติแยกไว้เป็นพิเศษแล้ว ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับพยานกระจัดกระจายอยู่ในกฎหมายลักษณะอื่นๆ อีก เช่น ลักษณะรับฟ้อง ลักษณะตระลาการ การพิสูจน์ค้าน้ำลุยเพลิง ลักษณะโจร และลักษณะกุ่มนี้ เป็นต้น

¹ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (น. 1-4), โดย เข้มชัย ชูดวงศ์, 2557, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

นอกจากนั้นยังมีบัญญัติไว้ในพระราชกำหนดเก่า พระราชกำหนดใหม่เกี่ยวกับพยานเฉพาะเรื่องอีกมากมาย

พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ออกบังคับใช้ในสมัยที่มีการปรับปรุงระบบศาลยุติธรรม โดยเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงนำแนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมายพยานมาจากอังกฤษ กฎหมายฉบับนี้ได้ยกเลิกกฎหมายเก่าว่าด้วยพยานไปเสียส่วนใหญ่ โดยได้ยกเลิกพระราชบัญญัติเรื่องพยาน จุลศักราช 1232 และพระราชบัญญัติลักษณะพยาน จุลศักราช 1239 ทั้งหมด ที่ยกเลิกบางส่วนได้แก่กฎหมายลักษณะพยาน มหาศักราช 1894 กฎหมายสามสิบหกข้อ จุลศักราช 1048 กฎหมายพระราชกำหนดเก่า จุลศักราช 1099 และกฎหมายพระราชกำหนดใหม่ จุลศักราช 1146 นอกจากนี้ ยังได้รวบรวมเอากฎหมายเก่าบางมาตรารวมไว้ในพระราชบัญญัตินี้ด้วย คือ บทบัญญัติในกฎหมายลักษณะรับฟ้อง 8 มาตรา กฎหมายลักษณะพยาน มหาศักราช 1894 รวม 65 มาตรา กฎหมายลักษณะตระลาการ 1 มาตรา

พระราชบัญญัตินี้แม้จะบัญญัติให้รับฟังพยานบุคคลได้กว้างขวางขึ้น โดยถือว่าบุคคลที่มีสติดี รู้จักรับผิดชอบ เข้าใจความ สามารถเป็นพยานได้ โจทก์จะอ้างจำเลยหรือจำเลยจะอ้างโจทก์เป็นพยานก็ได้ และมีวิธีการบัญญัติตามกฎหมายสมัยใหม่ คือ วางเป็นหลักทั่วไปไว้มิใช่เป็นการเล่าเรื่องหรือกล่าวถึงเป็นกรณีๆ ไป อย่างในกฎหมายเก่า นับว่าเป็นกฎหมายลักษณะพยานที่ทันสมัยขึ้น แต่ก็เป็นบทบัญญัติที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และมีบทบัญญัติในเรื่องอื่นปะปนอยู่ด้วย เช่น บัญญัติกำหนดโทษพยานผู้เบิกความเท็จ ผู้ทำพยานเท็จ และผู้ละเมิดอำนาจศาลไว้ด้วย

กฎหมายฉบับนี้ใช้อยู่ไม่นานก็ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกฎหมายพยานหลักฐานรวมอยู่ด้วย หลังจากนั้นก็ได้มีการนำกฎหมายลักษณะพยาน ร.ศ. 113 มาใช้อีก โดยถือว่าถูกยกเลิกไปโดยปริยาย²

เมื่อพิจารณาดูแล้วจึงอาจกล่าวได้ว่า วิธีค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีนั้น ประเทศไทยได้ใช้ระบบกล่าวหาโดยครบถ้วน ตั้งแต่ต้นที่มีการจัดระเบียบการศาลยุติธรรมตามอารยประเทศ ทั้งนี้เนื่องด้วยท่านบรมครูของนักกฎหมายไทย เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงศึกษาวิชาการกฎหมายจากประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาตนเอง แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมิใช่ว่าจะนำเอาเฉพาะระบบกล่าวหา ซึ่งเป็นการต่อสู้กันทางกฎหมายมาใช้อย่างเดียว เพราะเมื่อพิจารณากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยทั้งหมดแล้ว จะพบว่ามิได้ห้ามศาลทำการไต่สวนพยานแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามมีบทบัญญัติ

² จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (น. 11-12), โดย โสภณ รัตนกร, 2557, กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.

บางมาตรากำหนดให้ศาลค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและชั้นพิจารณาคดี กล่าวคือ³

ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องมาตรา 171 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณา เว้นแต่มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม” จากบทบัญญัติในมาตรานี้แสดงให้เห็นว่า ศาลที่ทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องทำหน้าที่เสมือนเป็นพนักงานสอบสวนด้วย การรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อประกอบการพิจารณาสำคดีที่โจทก์ (กรณีทีเอกชนเป็นผู้เสียหาย) ฟ้องคดีว่ามีมูลหรือไม่ เช่นในการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาของศาลนั้น แม้โจทก์แถลงหมุดพยาน ศาลก็ยังมีอำนาจตั้งเรียกเอาพยานหลักฐานต่างๆ มาเองได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1621/2506)

ในการไต่สวนคดีวิสามัญฆาตกรรม มาตรา 150 วรรคเก้า แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติว่า “เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่น่าสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติม หรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบก็ได้...”

ในชั้นพิจารณาคดี กฎหมายให้อำนาจศาลไต่สวนพยานได้เท่าที่เห็นสมควรเพื่อค้นหาความจริงในคดี โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 235 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า “ในระหว่างพิจารณาเมื่อเห็นสมควร ศาลมีอำนาจถามโจทก์จำเลยหรือพยานคนใดก็ได้ห้ามมิให้ถามจำเลยเพื่อประโยชน์แต่เฉพาะจะเพิ่มเติมคดีโจทก์ซึ่งบกพร่อง เว้นแต่จำเลยจะอ้างตนเป็นพยาน”

ดังนี้ จะแสดงให้เห็นว่า ได้มีการรับเอาวิธีการค้นหาความจริงโดยศาลของประเทศที่ยึดถือระบบชีวิลลอว์มาใช้ ซึ่งศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการค้นหาความจริงได้พอสมควร จึงสรุปได้ว่า ระบบการพิจารณาคดีของไทยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเป็นแบบผสมระหว่างระบบกล่าวหาทักกับระบบไต่สวนนั่นเอง

อย่างไรก็ดี เมื่อวิชาการกฎหมายได้เจริญขึ้นตามลำดับ วิธีการค้นหาความจริงโดยพยานหลักฐานของระบบทั้งสองต่างก็ได้คลี่คลายเข้าใกล้เคียงกัน หลักกฎหมายในเรื่องพยานหลักฐานของสองระบบในปัจจุบันจึงมีวัตถุประสงค์ที่ใกล้เคียงกันมาก⁴ กล่าวคือ ทำให้บรรลุผลของกระบวนการทางอาญา สามารถคุ้มครองผู้บริสุทธิ์และลงโทษผู้กระทำความผิดนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยในสังคมได้ ฉะนั้น เมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้น สิ่งที่น่าจะสำคัญที่สุดของคดี

³ จาก ลักษณะทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (4) (พฤษภาคม), โดย กุลพล พลวัน. อัยการ, 41, น. 17.

⁴ จาก “การค้นหาความจริงโดยพยานหลักฐาน.” (2511, กันยายน), โดย ประมูล สุวรรณสร. บทบัณฑิต, 25, น. 755.

ก็คือ พยานหลักฐาน เพราะการที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ต้องอาศัยพยานหลักฐาน และพยานหลักฐานก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีตั้งแต่เริ่มต้นการสอบสวนจนกระทั่งถึงการพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นศาล

สำหรับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยนั้น ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับลักษณะพยานไว้ในมาตรา 84 ถึงมาตรา 130 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ถึงมาตรา 244 ซึ่งมีข้อความสั้นกว่าวิธีการสืบพยานในทางแพ่งมาก ทั้งนี้ก็เพราะมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ว่า “วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้”

ส่วนปัญหาที่ว่าบุคคลประเภทใดจะเป็นพยานในศาลได้และไม่ได้อย่างไรนั้น กฎหมายของประเทศไทยได้ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย โดยเริ่มจากสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1894 สมัยรัตนโกสินทร์ ร.ศ. 113 จนมาถึงสมัยที่ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ บทบัญญัติในเรื่องนี้ก็ดำเนินรอยตามกฎหมาย ร.ศ. 113⁵ หลักในเรื่องนี้มีปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 95 (1) โดยบัญญัติว่าห้ามมิให้ยอมรับฟังพยานบุคคลใด เว้นแต่บุคคลนั้นสามารถเข้าใจและตอบคำถามได้

จึงเห็นได้ว่า หลักในเรื่องบุคคลใดจะเป็นพยานได้นั้นกฎหมายถือเกณฑ์สำคัญเพียง 2 ประการ คือ (1) สามารถเข้าใจคำถาม และ (2) สามารถตอบคำถามได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลนั้น เช่น อาชีพหรือความเกี่ยวข้องกับคู่ความดังปรากฏในกฎหมายเก่า

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องไปเบิกความต่อศาล เพื่อรักษาความยุติธรรมให้แก่สังคม กฎหมายจึงได้วางหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องถูกหมายเรียกให้มาเป็นพยานไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 108 ว่า “พยานที่ได้รับหมายเรียกโดยชอบจำต้องไป ณ สถานที่ และตามวันเวลาที่กำหนดไว้ เว้นแต่มีเหตุเจ็บป่วยหรือมีข้อแก้ตัวอันจำเป็นอย่างอื่น โดยได้แจ้งเหตุนั้นให้ศาลทราบแล้ว และศาลเห็นว่าข้ออ้างหรือข้อแก้ตัวนั้นฟังได้” และเพื่อความศักดิ์สิทธิ์แห่งบทบัญญัตินี้ ประมวลกฎหมายอาญา จึงได้วางบทลงโทษสำหรับพยานที่ขัดหมายเรียกของศาลไว้ในมาตรา 170 ว่า “ผู้ใดขัดฉันทมา หรือคำสั่งของศาลให้มาให้ถ้อยคำ ให้มาเบิกความ หรือให้ส่งทรัพย์สินหรือเอกสารใดในการพิจารณา คดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

⁵ จาก คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. (น. 403), โดย โอสธ โกสิน, 2517, กรุงเทพฯ: ไทยเกษม.

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหลักทั่วไปว่าบุคคลใดได้รับหมายเรียกของศาลให้ไปเป็นพยาน ก็มีหน้าที่ที่ต้องไปศาลตามเวลาและวันนัดที่ปรากฏในหมายเรียกนั้น เว้นเสียแต่ว่าบุคคลนั้น จะมีเอกสิทธิ์ไม่จำต้องกระทำตาม สำหรับประเทศไทยมีเอกสิทธิ์ให้แก่พยานอยู่ 3 ประเภท ดังนี้ คือ

1. เอกสิทธิ์ของพยานที่ศาลไม่อาจออกหมายเรียกมาศาลได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 106/1⁶ “ห้ามมิให้ออกหมายเรียกพยานดังต่อไปนี้”

(1) พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ไม่ว่าในกรณีใดๆ

(2) พระภิกษุและสามเณรในพุทธศาสนา ไม่ว่าในกรณีใดๆ

(3) ผู้ที่ได้รับเอกสิทธิ์หรือความคุ้มกันตามกฎหมาย

ในกรณีตาม (2) และ (3) ให้ศาลหรือผู้พิพากษาที่รับมอบ หรือศาลที่ได้รับแต่งตั้ง ออกคำบอกกล่าวว่าจะสืบพยานนั้น ณ สถานที่และวันเวลาใดแทนการออกหมายเรียก โดยในกรณีตาม (2) ให้ส่งไปยังพยาน ส่วนตาม (3) ให้ส่งคำบอกกล่าวไปยังสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติว่าด้วยการนั้นหรือตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ”

บทบัญญัติตามมาตรา 106/1 ถือว่าเป็นเอกสิทธิ์เด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทุกฉบับได้ยกสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่อยู่ในฐานะที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ดังนั้น คู่ความจึงไม่มีสิทธิออกหมายเรียกบุคคลตามมาตรา 106/1 (1) มาเป็นพยานศาลในทุกกรณี⁷

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า เอกสิทธิ์สำหรับบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 106/1 (1) และ (2) ที่ไม่ไปศาลนั้นเป็นเอกสิทธิ์โดยสมบูรณ์โดยไม่ต้องอ้างเหตุใดๆ โดยถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในสถานะพิเศษและไม่อาจแตะต้องได้ จึงไม่ควรที่จะนำเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เพราะอาจส่งผลเสียหายแก่สถานภาพของบุคคลดังกล่าวและกระบวนการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วศาลจะไม่ยอมออกหมายเรียกในกรณีนี้ รวมไปถึงเอกอัครราชทูตของประเทศต่างๆ ที่ประจำราชสำนักของประเทศไทยด้วย

⁶ มาตรา 106/1 เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550

⁷ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (น. 292), โดย พรเพชร วิชิตชลชัย, 2555, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

เนื่องจากการให้เอกสิทธิ์ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ แต่สำหรับบุคคลธรรมดาแล้ว จะได้รับเอกสิทธิ์นี้ ก็แต่เฉพาะมีเหตุผลที่จะอ้าง 2 ประการ คือ 1. การป่วย และ 2. มีข้อแก้ตัว อันจำเป็นอย่างอื่นๆ และจะต้องเป็นเรื่องที่ศาลรับว่าเหตุที่อ้างหรือข้อแก้ตัวนั้นฟังได้ด้วย

2. เอกสิทธิ์ของพยานที่ต้องสาบานตนหรือปฏิญาณตน ตามหลักก่อนเบิกความพยานทุกคนต้องสาบานตนหรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้การตามความสัตย์จริงเสียก่อน ทั้งนี้ คำว่า “เบิกความ” ยังรวมถึงพยานเพิ่งมาสาบานเมื่อได้เบิกความไปบ้างแล้ว ซึ่งถือว่ายังอยู่ในวาระเดียวกับที่เบิกความนั้น (ฎ.693/2487, ฎ.217/2488) แต่หากเบิกความเสร็จไปแล้วนั้น จะมาสาบานหรือปฏิญาณรับรองถึงคำเบิกความเสร็จไปแล้วนั้นว่าเป็นความสัตย์จริงไม่ได้ (ฎ.824/2492) ผลของการที่พยานไม่สาบานหรือปฏิญาณ คำเบิกความของพยานนั้นก็จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ และเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน⁸ ยกเว้นบุคคลดังต่อไปนี้ที่ไม่ต้องสาบานตนหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 112⁹ “ก่อนเบิกความพยานทุกคนต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนาหรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตนหรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้การตามความสัตย์จริงเสียก่อน เว้นแต่

- (1) พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
- (2) บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบห้าปี หรือบุคคลที่ศาลเห็นว่าหย่อนความรู้สึกลึกซึ้ง

และชอบ

- (3) พระภิกษุและสามเณรในพุทธศาสนา
- (4) บุคคลซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าไม่ต้องให้สาบานหรือกล่าวคำปฏิญาณ”

3. เอกสิทธิ์ของพยานที่ไม่ต้องมาเบิกความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 115¹⁰ “พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หรือพระภิกษุและสามเณรในพุทธศาสนา แม้มาเป็นพยานจะไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถามใดๆ ก็ได้” สำหรับบุคคลที่ได้รับเอกสิทธิ์หรือความคุ้มกันตามกฎหมายจะไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถามใดๆ ภายใต้งื่อนไขที่กำหนดไว้ตามกฎหมายนั้นๆ ก็ได้

⁸ จาก พยานหลักฐาน (น. 267), โดย สมชัย จีฬาอุดมกร, 2557, กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินต์ติ้ง

⁹ มาตรา 112 เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550

¹⁰ มาตรา 106/1 เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550

ทั้งนี้ แม้จะยอมเป็นพยานแล้วแต่ก็ยังมิสัทธิที่จะปฏิเสธไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถามใดๆ ก็ได้เพราะกฎหมายอนุญาตไว้ หากเป็นบุคคลธรรมดาจะทำเช่นนี้ไม่ได้เพราะการขัดขืนไม่ยอมเบิกความนั้นเป็นความผิดทางอาญา

กฎหมายที่ให้เอกสิทธิ์แก่พระภิกษุและสามเณรในพุทธศาสนาในเรื่องนี้ มีมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยถือว่าเป็นโมกษะพยาน คือ พยานที่พ้นแล้ว กฎหมายจึงไม่บังคับใจท่านให้จำต้องเบิกความในข้อที่ท่านไม่ประสงค์จะให้การ ยิ่งในสมัยกฎหมายพยานของกรุงศรีอยุธยาแล้วให้ฟังคำให้การจากอากัปกิริยาของพระภิกษุและสามเณรมิใช่ให้ท่านให้การด้วยวาจา มาจนถึงสมัยพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 จึงมีมาตรา 14 รับรองเอกสิทธิ์นี้ไว้โดยชัดแจ้งโดยบัญญัติความว่า

“ถ้าโจทก์จำเลยอ้างพระภิกษุสามเณรเป็นพยานแล้ว ห้ามมิให้ออกหมายเรียกมาให้การในศาล ศาลต้องบังคับให้โจทก์จำเลยนำตระลาการไปเดินเผชิญสืบนอกศาลจนทุกครั้ง และห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นพยานสาบานเป็นอันขาด ให้อ่านประเด็นข้อสืบให้ฟังเท่านั้น ถ้าพระภิกษุสงฆ์สามเณรซึ่งเป็นพยานไม่ยอมให้การก็คดีหรือหนึ่งเสียคดี ศาลไม่มีอำนาจจะบังคับว่ากล่าวประการใดได้ ด้วยเป็นโมกษะพยานคือ พยานที่พ้นแล้วไม่ต้องสืบพระภิกษุสามเณรองค์นั้นต่อไป”

ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 115 ยังได้รับรองเอกสิทธิ์นี้โดยชัดแจ้งอีกครั้งหนึ่งโดยบัญญัติว่า“...พระภิกษุสามเณรในพุทธศาสนา แม้มาเป็นพยานจะไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถามใดๆ ก็ได้...”

จากเอกสิทธิ์ของพยานทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวข้างต้นนั้นแม้จะบัญญัติไว้ในคดีแพ่งก็ตาม แต่โดยอำนาจของมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เอกสิทธิ์นี้ย่อมนำไปใช้ในคดีอาญาด้วย

นอกจากนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 231 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อคู่ความหรือผู้ใดจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) เอกสารหรือข้อความที่ยังเป็นความลับในราชการอยู่
- (2) เอกสารหรือข้อความลับซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องในอาชีพหรือหน้าที่ของเขา
- (3) วิธีการแบบแผนหรืองานอย่างอื่นซึ่งกฎหมายคุ้มครองไม่ยอมเปิดเผย คู่ความหรือบุคคลนั้นมีอำนาจไม่ยอมให้การหรือส่งพยานหลักฐาน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น

ถ้าคู่ความหรือบุคคลใดไม่ยอมให้การหรือไม่ส่งพยานหลักฐานดังกล่าวแล้ว ศาลมีอำนาจหมายเรียกเจ้าหน้าที่หรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์มาแถลงต่อศาล เพื่อวินิจฉัยว่าการไม่ยอมนั้นมีเหตุผลจำเป็นหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไร้เหตุผลให้ศาลบังคับให้ให้การ หรือส่งพยานหลักฐานนั้น”

และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 234 ที่บัญญัติว่า “พยานไม่ต้องตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อม อาจจะทำให้เขาถูกฟ้องคดีอาญา เมื่อมีคำถามเช่นนั้นให้ศาลเตือนพยาน”

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า ข้อความที่บัญญัติไว้เป็นข้อเท็จจริงซึ่งมีลักษณะในตัวเองก่อให้เกิดเอกสิทธิ์แก่พยานที่จะไม่ตอบคำถามได้ เมื่อนำมารวบรวมและพิเคราะห์แล้วสามารถสรุปข้อเท็จจริงที่มีลักษณะเป็นเอกสิทธิ์ได้ 4 ประการ ดังนี้

1. ข้อความหรือเอกสารซึ่งเป็นความลับของทางราชการ หมายถึง ข้อความหรือเอกสารซึ่งถ้าเปิดเผยแล้วจะทำให้เป็นที่เสียหายแก่ประเทศชาติหรือประชาชนส่วนรวม การที่ต้องปกปิดไว้เป็นความลับชั่วคราวหรือตลอดไปก็เพื่อประโยชน์แก่การบริหาร การนิติบัญญัติ หรือการยุติธรรม

2. ข้อความหรือเอกสารซึ่งเป็นความลับเนื่องในอาชีพหรือตำแหน่งหน้าที่ หมายถึง ข้อความหรือเอกสารใดๆ ที่บุคคลหนึ่งได้แจ้งแก่ผู้มีวิชาชีพหรือหน้าที่นั้นๆ เพื่อปรึกษาหารือหรือเพื่อให้กระทำการกิจอย่างหนึ่งอย่างใดให้แก่ตน และเป็นที่เข้าใจได้ว่าผู้แจ้งนั้นประสงค์จะให้ปกปิดไว้เป็นความลับ และนอกจากกฎหมายให้เป็นเอกสิทธิ์ที่จะปฏิเสธไม่ให้ศาลรับฟังได้แล้ว ในวงการอาชีพที่เจริญแล้วหลายอาชีพก็ได้พยายามหาทางที่จะควบคุมผู้ประกอบการอาชีพนั้นๆ ไม่ให้เปิดเผยข้อความเช่นนั้น โดยถือว่าเป็นการประพฤติดิจจรยบรรณแห่งวิชาชีพอย่างร้ายแรง เช่น จรรยาบรรณแพทย์ เป็นต้น สำหรับทนายความได้มีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 กำหนดให้คณะกรรมการสภาทนายความออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 (3) (จ) และมาตรา 51 และด้วยความเห็นชอบของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความตามมาตรา 28 ในหมวดที่ 3 ข้อ 11 ที่ว่า “เปิดเผยความลับของลูกความที่รับรู้ในหน้าที่ของทนายความ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากลูกความนั้นแล้วหรือโดยอำนาจศาล”

3. การประดิษฐ์แบบแผนหรือการงานอื่นๆ ซึ่งกฎหมายคุ้มครองไม่ให้เปิดเผย ซึ่งในเรื่องนี้ก็มีพระราชบัญญัติตราไว้ว่ากิจการหรือข้อความแบบแผนที่บุคคลหนึ่งได้ทราบมานั้น จะไม่ต้องเปิดเผยเป็นพยานหลักฐานในศาล

4. ข้อความที่จะทำให้พยานต้องโทษทางอาญา ซึ่งพยานมีสิทธิไม่ต้องตอบคำถามได้ เมื่อมีคำถามเช่นนั้นศาลต้องเตือนพยาน แต่พยานอยากจะตอบคำถามนั้นก็แล้วแต่ใจของตนเอง

ถึงแม้ว่าข้อเท็จจริงที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของพยานดังกล่าวข้างต้นนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นแต่ก็ได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องนำเสนอในศาล เหตุที่ต้องยกเว้นให้เนื่องจากความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะถือว่าบุคคลควรจะได้มีโอกาสรักษาความลับของตนไว้ได้บ้าง แม้ว่าในบางกรณบุคคลจะต้องเปิดเผยความลับก็เฉพาะเพื่อแก้ไขความทุกข์ร้อนของเขา ฉะนั้น ศาลหรือคู่ความในศาลจึงไม่ควรจะถือเอาโอกาสที่ผู้อื่นเป็นความกันมาเปิดเผยความลับของเขาเสีย

เมื่อได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของกฎหมายลักษณะพยานและเอกลักษณ์ของพยานที่มีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยแล้ว จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดภาระหน้าที่ให้ประชาชนร่วมมือกับรัฐโดยเป็นพยานในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นในชั้นสอบสวนหรือชั้นศาลก็ตาม หากบุคคลใดไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐดังกล่าวก็ต้องรับการลงโทษตามกฎหมาย อันเป็นกฎเกณฑ์ของสังคม เว้นแต่บุคคลนั้นจะมีเอกลักษณ์ตามกฎหมายซึ่งได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบันบุคคลในครอบครัวเดียวกันกับผู้ต้องหาหรือจำเลย จึงไม่อยู่ในข้อยกเว้นที่จะต้องมาเป็นพยานให้การหรือเบิกความ หรือเปิดเผยความลับของบุคคลในครอบครัวเดียวกันซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดี¹¹

4.2 การรับฟังคำให้การหรือคำเบิกความของพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของจำเลยในศาลไทย

ปัจจุบันศาลไทยรับฟังคำให้การหรือคำเบิกความของกลุ่มสมรสหรือญาติของจำเลย เช่นเดียวกับพยานบุคคลอื่นเพื่อลงโทษจำเลยได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2957/2532 ที่ศาลวินิจฉัยว่า โจทก์ไม่มีประจักษ์พยานรู้เห็นเหตุการณ์ขณะเกิดเหตุ ทั้งไม่มีพยานบุคคลมาเบิกความว่าเห็นจำเลยในวันเกิดเหตุเลย แต่โจทก์มีคำให้การชั้นสอบสวนของภริยาจำเลยเป็นพยานว่า ในคืนเกิดเหตุเวลา 19 นาฬิกาเศษ ขณะที่ภริยาจำเลยนอนอยู่บนบ้านได้ยินเสียงปืนดังขึ้นที่หน้าบ้าน แต่มิได้ออกมาดู ต่อมาจำเลยเข้ามาในห้องนอนที่ปากมีเลือดไหล มือขวาถือปืนลูกซองพก จำเลยเก็บเสื้อผ้าและสั่งให้คู่แฝดลูกแล้วหลบหนีไปในคืนนั้น แม้ว่าคำให้การในชั้นสอบสวนเป็นพยานบอกเล่าจะรับฟังคำเบิกความของพยานในชั้นพิจารณาไม่ได้ แต่ศาลก็อาจพิจารณาและพิเคราะห์สอดคล้องถึงข้อเท็จจริงในคดีได้และคำให้การของพยานในชั้นสอบสวนก็ไม่มีกฎหมายห้ามมิให้รับฟังประกอบพยานหลักฐานอื่น ดังนี้ ศาลรับฟังคำให้การชั้นสอบสวนของพยานดังกล่าวประกอบพยานหลักฐานอื่น และพฤติการณ์แห่งคดีลงโทษจำเลยตามฟ้องได้

¹¹ จาก *สรุปย่อกฎหมายลักษณะพยานคดีแพ่งและคดีอาญา* (พ.ศ. 2552-2553), (น. 133-136), โดย จิตฤดี วีระเวสส์, 2552, กรุงเทพฯ: อภิโชติ .

คำพิพากษาฎีกาที่ 992/2527 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า บิดามารดาและน้องชายของจำเลยให้การว่า เห็นจำเลยใช้อาวุธปืนยิงผู้ตาย แต่มาเบิกความในชั้นศาลว่าไม่ทราบใครยิง อันเป็นการช่วยเหลือจำเลย คำให้การในชั้นสอบสวนของพยานที่เป็นบิดามารดาและน้องชายของจำเลย ที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผลยิ่งกว่าคำให้การในชั้นศาล ศาลย่อมใช้ดุลยพินิจรับฟังประกอบพยานหลักฐานอื่นได้ ทั้งจำเลยก็ให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน ในคืนเกิดเหตุและแสดงทำให้ตำรวจถ่ายภาพไว้ดังนี้ ฟังลงโทษจำเลยได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2422/2531 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า แม้จะไม่มีพยานคนใดเห็นขณะจำเลยใช้มีดฟันผู้ตาย แต่มีพยานประกอบแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับกรณีที่เกิดขึ้น คือ ภริยาจำเลย และแม่ยายจำเลย โดยได้ความจากพยานทั้งสองว่าคืนก่อนวันเกิดเหตุจำเลยและผู้ตายดื่มสุราแล้วทะเลาะทำทายกัน รุ่งขึ้นเวลาประมาณ 8 นาฬิกา จำเลยและผู้ตายออกจากบ้านไปด้วยกัน โดยจำเลยมีมีดติดตัวไปด้วย ครั้นเวลาประมาณ 12 นาฬิกา จำเลยกลับบ้านมาโดยถือมีดดังกล่าวซึ่งเปื้อนเลือดบอกภริยาจำเลยว่าได้ฆ่าผู้ตายแล้ว และห้ามภริยาจำเลยไม่ให้ไปแจ้งความมิฉะนั้นจะฆ่า และเวลาประมาณ 16 นาฬิกา จำเลยไปหาแม่ยายจำเลยบอกว่าได้ฆ่าผู้ตายแล้ว ถ้าใครไปแจ้งตำรวจจะฆ่าให้หมด พยานหลักฐานดังกล่าวเป็นพยานแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับกรณีที่เกิดขึ้นอย่างมาก เมื่อฟังประกอบกับที่จำเลยให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน และนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพแล้ว จึงปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288

คำพิพากษาฎีกาที่ 583/2491 ซึ่งศาลวินิจฉัยว่าจำเลยให้การรับสารภาพต่อศาลว่า ฆ่าผู้ตายจริง โจทก์มีพี่ชายจำเลยเป็นพยานมาสืบปากหนึ่งว่าจำเลยกลับมาถึงบ้านก็บอกพยานว่าแทงผู้ตายตายและให้คูมีดเปื้อนเลือด และมีปลัดอำเภอผู้สอบสวนมาเบิกความว่าจำเลยรับว่าแทงผู้ตายตาย กับมีแพทย์ผู้ชันสูตรศพว่าผู้ตายตายเพราะถูกแทง ดังนี้ คดีลงโทษจำเลยฐานฆ่าคนได้

เมื่อพิจารณาคำพิพากษาฎีกาทั้งหมดดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าบุคคลที่เป็นพยานให้แก่ฝ่ายโจทก์นั้น ล้วนเป็นบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวของจำเลยทั้งสิ้นที่มาให้การในชั้นสอบสวนและเบิกความในชั้นศาล โดยปรักปรำเป็นโทษแก่จำเลยและเปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับของจำเลยที่มานบอกกล่าวแก่พยานว่าได้กระทำความผิดอย่างไรบ้าง แม้จะไม่ปรากฏในคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวว่ามี การบังคับขู่เข็ญพยานหรือไม่ แต่อย่างน้อยที่สุด บทบัญญัติของกฎหมายอาญาก็ยังคงความศักดิ์สิทธิ์ในการลงโทษบุคคลที่ถูกเรียกมาเป็นพยานอยู่เสมอ หากว่าบุคคลนั้นไม่กระทำตามหมายนั้น ดังนั้น เมื่อเราได้ทราบถึงระบบครอบครัวและเครือญาติของสังคมไทยแล้วว่า บุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกันนั้นมีความผูกพันที่แน่นแฟ้นกันมากเพียงใด แต่จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวผู้เขียนมองในประเด็นของการนำเอา

บุคคลที่เป็นครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยมาให้การหรือเบิกความปรักปรำ หรือเปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น เป็นการสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในครอบครัว ซึ่งขัดแย้งกับหลักการอยู่ร่วมกันของสมาชิกครอบครัวแบบปฐมภูมิ (Primary group) และนอกจากนั้นแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดต่างๆ ที่จะติดตามมาอีกด้วย ซึ่งล้วนแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแก่บุคคลที่เป็นพยาน ผู้ต้องหา จำเลย กระบวนการพิจารณาคดีอาญา และสังคมประเทศชาติโดยรวม

ก่อนที่จะทำการศึกษาเรื่องการให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในประเทศไทย จำเป็นต้องศึกษาถึงกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยโดยสังเขปเสียก่อนว่ามีลักษณะและวิธีการดำเนินคดีอย่างไร เพราะลักษณะของกระบวนการพิจารณาคดีแต่ละขั้นตอนนั้นจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงการนำเอาเอกสิทธิ์ของพยานดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทยว่ามีความเหมาะสมเพียงใด

เป็นที่ทราบกันแล้วว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นไปตามหลักความคิดหรือปรัชญาในการดำเนินคดีอาญาที่ว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของรัฐ หลักการดำเนินคดีอาญานี้เรียกว่า “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Public Prosecution) โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา นับตั้งแต่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาล อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยรัฐมิได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (2) ที่ให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง

ขั้นตอนแรกของการดำเนินคดีอาญา ก็คือ เมื่อมีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย¹² ผู้เสียหายก็จะมาร้องทุกข์¹³ หรือบุคคลใดรู้ว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นก็จะมากล่าวโทษ¹⁴ ต่อพนักงานสอบสวน¹⁵ หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ¹⁶ ซึ่งกระทำได้ทั้งคดีความผิดอาญาแผ่นดินและคดีความผิดอันยอมความได้ เมื่อเจ้าพนักงานได้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้วก็จะเริ่มดำเนินการสืบสวนและสอบสวนโดยไม่ชักช้า เพราะถ้าการสอบสวนล่าช้าอาจทำให้เสียผลในทางคดีและความยุติธรรม เนื่องจากพยานหลักฐานทั้งฝ่ายผู้กล่าวหาและ

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (4).

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (7).

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (8).

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (6). 123 และมาตรา 127.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (16). 124 และมาตรา 127.

ผู้ต้องหาอาจเลอะเลือนโดยการหลงลืมเสียก็ได้ แต่การสอบสวนนั้นจะทำ ณ ที่ใดก็ได้ จะทำการสอบสวนเวลาใดก็ได้ตามที่เห็นสมควร¹⁷

ในการสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ และดำเนินการทั้งหลายซึ่งได้ทำไปความผิดที่กล่าวหา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ¹⁸ เมื่อดำเนินการสอบสวนเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบก็จะรวบรวมสำนวนการสอบสวนและทำรายงานการสอบสวน¹⁹ และแสดงความเห็นทางคดีว่าการสอบสวน หรือควรให้งดการสอบสวนในกรณี que การสอบสวนไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด หรือในกรณีที่การสอบสวนรู้ตัวผู้กระทำความผิดก็จะแสดงความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้อง²⁰ ส่งไปยังพนักงานอัยการ

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนพร้อมความเห็นจากพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ในการสอบสวนไว้พิจารณาแล้ว พนักงานอัยการก็อาจจะมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนต่อไปอีก หรือให้สอบสวนเพิ่มเติมอีกโดยการส่งพยานคนใดคนหนึ่งมาเพื่อที่พนักงานอัยการจะได้ออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา²¹ ซึ่งในกรณีที่มิมีคำสั่งฟ้องพนักงานอัยการก็จะเป็นผู้ฟ้องและมีอำนาจดำเนินคดีอาญาในศาลต่อไป

สำหรับผู้เสียหายที่มีผู้ร้องทุกข์ไว้ก็สามารถที่จะเป็นโจทก์ฟ้องจำเลย และดำเนินคดีอาญาในศาลได้โดยลำพังทั้งคดีอาญาแผ่นดินและคดีความผิดอันยอมความได้²² หรือจะเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการก็ได้²³ ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้กำหนดอายุความหรือภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องเองศาลจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อวินิจฉัยมูลคดีที่จำเลยต้องหาก่อนเสมอ²⁴ เพื่อเป็นการให้ประกันแก่สิทธิเสรีภาพของจำเลย แต่กรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ เนื่องจากคดีได้ผ่านการสอบสวนมาแล้วศาลจึงอาจละเสียได้และโดยปกติศาลจะไม่มีไต่สวนมูลฟ้องคดีของพนักงานอัยการเลย ซึ่งถือเป็นปรีชาญาณว่าศาลได้ประทับฟ้องแล้ว

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 130.

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (11).

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 139.

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 140.

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 143.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 28 (2).

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 30.

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (12) และมาตรา 162.

เมื่อศาลเห็นว่าคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์มีมูลศาลก็จะมีคำสั่งประทับฟ้องและทำการพิจารณาคดีในศาลเหมือนเช่นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยกระทำการอย่างเปิดเผยเพื่อเป็นหลักประกันในการอำนวยความยุติธรรม²⁵ เว้นแต่จะมีการพิจารณาเป็นการลับเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน²⁶ หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน ซึ่งโดยหลักการแล้วการพิจารณาต้องกระทำต่อหน้าจำเลยอันเนื่องมาจากสิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหา²⁷ นอกจากจะต้องด้วยข้อยกเว้นของกฎหมายที่ให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้²⁸ เมื่อการพิจารณาในศาลเสร็จสิ้นไปแล้ว ศาลก็จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยคำพิพากษาซึ่งจะมีผลนับแต่วันที่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยเป็นต้นไป²⁹

จึงจะเห็นได้ว่า ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้น มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ประการ คือ

1. ประชาชนมีสิทธิในการร้องทุกข์ กล่าวโทษ และสิทธิในการฟ้องคดีอาญา
2. พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวน
3. พนักงานอัยการมีอำนาจในการสอบสวนและฟ้องคดีอาญา
4. ศาลมีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณาพิพากษาคดี

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา อาจแยกได้ 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นตอนการแสวงหาบุคคลผู้กระทำความผิดตั้งแต่มีการสืบสวนเสาะหาผู้กระทำความผิดเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และทำการสอบสวนผู้ที่ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิด จนกระทั่งนำตัวบุคคลดังกล่าวไปฟ้องร้องยังศาลสถิตยุติธรรม เรียกว่า ขั้นตอนสอบสวน

ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นตอนของการพิจารณาและพิพากษาของศาลยุติธรรม โดยมีโจทก์ฝ่ายหนึ่ง และมีจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ขั้นตอนศาล³⁰

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 177.

²⁷ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 141), โดย คณิต ฌ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172 ทวิ.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 188.

³⁰ จาก “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.” (2516, มีนาคม), โดย อมร จันทสมบุญ, บทบันทึก, น. 619.

4.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติว่า “การสอบสวนหมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”

จะเห็นได้ว่า ในการดำเนินการของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานนั้น พนักงานสอบสวนต้องพยายามรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้³¹ พยานหลักฐานในที่นี้หมายถึง พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ และพยานผู้ชำนาญการพิเศษ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดภายใต้เงื่อนไขที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยและระเบียบคำสั่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการสอบสวนได้กำหนดไว้

ส่วนพยานบุคคลนั้นพนักงานสอบสวนจำเป็นต้องอาศัยพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์ หรือที่อยู่ที่เกิดเหตุหรือพยานแวดล้อมมาช่วยค้นหาหลักฐานประกอบคดี โดยวิธีการสอบถามและบันทึกปากคำของบุคคลซึ่งสามารถจะให้ถ้อยคำเป็นพยานในคดีนั้นๆ ไว้ หรือบุคคลใดที่พนักงานสอบสวนมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่รูปคดีก็ให้ถามปากคำไว้ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานที่สำคัญมาก

การบันทึกคำให้การของพยานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจากคำพยานนี้เองที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานสำหรับการทำความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ และเมื่อยื่นฟ้องไปแล้วพนักงานอัยการก็จะอ้างพยานเหล่านี้เป็นพยานในชั้นศาล การซักถามพยานในศาลก็จะถามตามคำให้การที่ตนรู้เห็นอย่างแท้จริง และพนักงานสอบสวนได้บันทึกคำให้การพยานตรงกับที่พยานได้กล่าวออกมาโดยละเอียด จะช่วยให้การสังคดีของพนักงานอัยการ และการซักถามพยานในศาลได้เป็นไปโดยถูกต้องให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงบัญญัติไว้ในมาตรา 133 วรรคสาม เกี่ยวกับการถามปากคำพยานว่า

“ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนดักเตือน พุดให้ท้อใจ หรือใช้กลอุบายอื่น เพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำ ซึ่งอยากจะให้ด้วยความเต็มใจ”

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า หัวใจของการสอบถามปากคำพยานตามที่กฎหมายต้องการ ก็คือพยานให้การตามที่เขารู้เห็นด้วยความเต็มใจ ซึ่งหมายความว่า ถ้าพยานไม่รู้ เขาก็ควรมีสิทธิให้การ

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131.

ว่าเขาไม่รู้จริงอยู่ที่การสอบถามความจริงจากพยานเป็นงานที่ยากลำบากอย่างยิ่ง และน่าเห็นใจพนักงานสอบสวนที่ต้องใช้ความอดทนมานะพยายามที่จะได้ความจริงจากพยาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าพยานดังกล่าวไม่เต็มใจให้การ เนื่องจากสาเหตุที่พยานเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกับผู้ต้องหา ซึ่งอาจจะเป็นบิดา มารดา บุตร สามี ภริยา หรือญาติพี่น้องก็ได้ พยานจึงไม่อยากให้ความร่วมมือด้วยประการใดๆ ทั้งสิ้น

จากปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับพยานดังกล่าว จึงทำให้พนักงานสอบสวนจำนวนไม่น้อยเกิดความเบื่อหน่าย และท้อใจในการซักถามพยานตามที่เขาสัมผัสใจ จึงต้องใช้วิธีที่ขัดต่อกฎหมาย เช่น การบังคับขู่เข็ญให้พยานให้การหรือบางครั้งใช้วิธีรุนแรง โดยการทำร้ายพยานเพื่อให้ให้การหรือกักตัวพยานไว้ในสถานที่อันจำกัดเป็นเวลานานๆ จนกว่าจะยอมให้การตามที่ต้องการและที่กระทำกันอยู่เป็นนิจก็คือ การเขียนหรือพิมพ์คำให้การของพยานไว้ล่วงหน้าแล้วให้พยานลงลายมือชื่อ ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

การที่พนักงานสอบสวนต้องกระทำการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า มีสาเหตุและความจำเป็นหลายประการด้วยกัน เช่น

1. พนักงานสอบสวนอาจได้รับการอบรมวิธีการสอบสวนไม่เพียงพอ จึงทำให้ไม่อาจใช้วิธีการสอบปากคำพยานตามหลักวิชาการและถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ การใช้วิธีการสอบสวนที่มีชอบดังกล่าวจึงเกิดขึ้นได้ง่าย

2. พนักงานสอบสวนบางราย ขาดมนุษยสัมพันธ์อันดีกับบุคคลทั่วไปเพราะหากมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนแล้ว หนทางที่จะได้รับความร่วมมือในการเป็นพยานก็จะง่ายขึ้น

3. การขาดเครื่องมือเครื่องใช้ที่ช่วยในการเสาะหาพยานหลักฐาน เช่น การพิสูจน์ลายมือการพิสูจน์เลือด การพิสูจน์บาดแผล วิถีกระสุน เครื่องมือสื่อสารที่จำเป็น รวมทั้งความรู้ที่จะนำสิ่งต่างๆ ดังกล่าวมาใช้ในการพิสูจน์ความผิด ซึ่งมักจะเกิดขึ้นสำหรับพนักงานสอบสวนในส่วนภูมิภาค ดังนั้น การสอบสวนจึงต้องอาศัยคำให้การของพยานบุคคลเป็นหลัก หากพยานไม่ร่วมมือ พนักงานสอบสวนก็ต้องใช้วิธีการทุกประการที่จะให้พยานให้การว่ารู้เห็นอย่างไรบ้าง

4. การกดดันจากผู้บังคับบัญชา ก็เป็นแรงผลักดันให้พนักงานสอบสวนจำต้องกระทำการบางอย่างโดยไม่สมควรใจ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นพนักงานสอบสวนก็มีภาระหน้าที่จะต้องจับกุมผู้กระทำผิดให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่มีประชาชนและสื่อมวลชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เช่น หนังสือพิมพ์ลงข่าวครึกโครม คดีเช่นนี้ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปย่อมให้ความสนใจเป็นพิเศษพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจึงต้องใช้ความสามารถในการทำคดีอย่างดีที่สุด และย่อมรวมถึงการรวบรวมพยานที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ที่ได้จับกุมมาเพื่อประกอบกันเป็นสำนวนสอบสวนที่ดีและมีน้ำหนักพอที่จะให้พนักงานอัยการสั่งฟ้องได้

และจากแรงผลักดันดังกล่าวนี้เอง ทำให้พนักงานสอบสวนจำนวนไม่น้อยต้องกระทำการไม่ชอบในการสอบสวน ซึ่งมีได้เป็นผลดีในการดำเนินคดีเลยเพราะเมื่อพนักงานอัยการสั่งฟ้องไปแล้วเมื่อนำพยานเหล่านี้เข้ามาเบิกความในศาลและถูกฝ่ายจำเลยซักถามก็จะเบิกความสับสนและมีพิรุธตลอดเวลา ศาลก็ย่อมยกฟ้องเป็นธรรมดาและสิ่งที่พนักงานสอบสวนจะได้รับประการเดียวก็คือสามารถรายงานผลคดีต่อผู้บังคับบัญชาได้ว่าจับผู้กระทำความผิดได้ และพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องแล้วส่วนจำเลยจะถูกลงโทษหรือไม่เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานสอบสวนพ้นความรับผิดชอบไปแล้ว³²

นอกจากนั้นแล้ว ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ออกหมายเรียกพยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหามาให้ถ้อยคำไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้ายแก่ผู้ต้องหาที่ตาม พยานนั้นก็จำต้องมา หากพยานไม่มาด้วยเกรงว่าจะเป็นการหมิ่นประมาทกับผู้ต้องหาและบรรดาญาติพี่น้องในครอบครัว พยานก็จะมีความผิฐฐานขัดขึ้นไม่มาตามหมายเรียกซึ่งให้มาเพื่อให้ถ้อยคำ³³ หรือในกรณีที่พยานมาตามหมายเรียกแล้ว พนักงานสอบสวนได้สอบถามถึงการกระทำความผิดของผู้ต้องหา ซึ่งทำให้พยานเกิดความอึดอัดและลำบากใจไม่อยากจะตอบคำถามหรือให้การใดๆ อันเป็นการปรักปรำ หรือเปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับของผู้ต้องหาที่ได้ให้ไว้แก่ตน พยานนั้นก็จะมีผิฐฐานขัดขึ้นคำบังคับตามกฎหมายของพนักงานสอบสวนซึ่งให้ให้ถ้อยคำ³⁴

ตามกฎหมายแล้วบุคคลซึ่งถูกเรียกมาเป็นพยานนั้นจะต้องให้การตามความเป็นจริง หากพยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาให้การเท็จเพราะต้องการจะช่วยเหลือผู้ต้องหา พยานก็อาจมีความผิฐฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จเกี่ยวกับความผิฐฐานแก่พนักงานสอบสวน³⁵

สำหรับการสอบสวนในชั้นพนักงานอัยการของไทยนั้น ถือว่าพนักงานอัยการเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีความสำคัญต่อการรักษาความยุติธรรมโดยเฉพาะเกี่ยวกับการฟ้องร้อง ซึ่งตามหน้าที่แล้วอยู่ในฐานะที่เรียกว่า “ทนายแผ่นดิน” โดยปกติอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการจะมีการเชื่อมโยงกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ดังนั้น หากพนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวนคดีอาญาในความผิดตามกฎหมายฉบับใดแล้วส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการก็มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาในความผิดตามกฎหมายนั้นๆ โดยจะต้องตรวจ

³² จาก *กรมอัยการกับการดำเนินคดีให้แก่วินิจฉัย* (น. 56 -59), โดย สุจินต์ ทิมสุวรรณ, 2525, กรุงเทพฯ: กรมอัยการ.

³³ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 168.

³⁴ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 169.

³⁵ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 172.

พิจารณาโดยละเอียดรอบคอบในการกลั่นกรองการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเพื่อออกคำสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ฉะนั้น หากพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานในการสอบสวนยังบกพร่องอยู่ หรือไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ก็ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้พยานหลักฐาน หรือข้อเท็จจริงที่แน่ชัดยิ่งขึ้น เพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคดีต่อไป³⁶

การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการมีอยู่ 2 หลัก คือ หลักดำเนินคดีตามกฎหมาย และหลักดำเนินคดีตามดุลพินิจ ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนอกจากจะไม่มีบทบังคับให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีทุกเรื่องแล้ว กฎหมายยังอนุญาตให้พนักงานอัยการถอนฟ้องได้อีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ คือ หลักดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ การใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพิจารณาในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ฉะนั้น พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาในเรื่องดุลพินิจด้วยเสมอ

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143 บัญญัติว่า “เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวน...ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นสมควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป...”

การสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถามเป็นวิธีการอย่างหนึ่ง เพื่อให้ข้อเท็จจริงที่พนักงานอัยการเห็นว่ายังไม่ชัดแจ้งหรือขาดตกบกพร่อง ให้มีความชัดเจนมากขึ้น อันจะช่วยให้การสั่งคดีของพนักงานอัยการเป็นไปโดยถูกต้อง

ปกติพนักงานอัยการมักจะไม่ใช่วิธีให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถาม แต่จะใช้วิธีแจ้งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนปากคำพยานคนนั้นเอง แล้วให้ส่งคำให้การเพิ่มเติมมายังพนักงานอัยการ อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติบางครั้งมีความจำเป็นต้องให้นำพยานมาให้ซักถาม เช่น ในแง่ของจิตวิทยาการที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนข้อเท็จจริงขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ก็ย่อมจะมีความปึกใจในข้อเท็จจริงดังกล่าวตลอดไป เมื่อพนักงานอัยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานสอบสวนก็อาจจะสอบสวนไปในทางที่ตนเชื่อมาแต่แรก ข้อเท็จจริง หรือหลักฐานใหม่ก็ย่อมจะได้มาไม่มากนัก ดังนี้ พนักงานอัยการจึงจำเป็นต้องให้นำตัวพยานมาพบเพื่อสอบถามปากคำโดยตรง ซึ่งถ้าพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันกับผู้ต้องหาทำให้การเท็จในชั้นนี้ ก็จะมีสภาพเช่นเดียวกับในชั้นพนักงานสอบสวน³⁷

³⁶ จาก *หลักปฏิบัติทั่วไปในการสอบสวน* (น. 317), โดย สง่า ดวงอัมพร, 2530, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

³⁷ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 172.

อย่างไรก็ตาม การนำเอาตัวพยานมาซักถามนี้ บางครั้งก็ได้ข้อเท็จจริงที่ตรงข้ามกับชั้นสอบสวนเดิมและเป็นสาระสำคัญแก่คดีเป็นเหตุให้พนักงานอัยการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง อันเป็นการขัดแย้งกับพนักงานสอบสวน ซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกัน

4.4 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของจำเลยในชั้นศาล

ในชั้นพิจารณาเมื่อศาลได้ประทับฟ้องในคดีที่ราษฎรหรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ไว้แล้ว ศาลจะนัดวันสืบพยานเพื่อเริ่มทำการพิจารณาและสืบพยานต่อไป ซึ่งในการพิจารณาและสืบพยานในชั้นนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่งได้บัญญัติให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น³⁸

เมื่อได้ฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลแล้ว กฎหมายได้วางหน้าที่ของพลเมืองไว้โดยกำหนดให้มาเบิกความในศาลเมื่อได้รับหมายเรียกให้มาเป็นพยาน³⁹ ในกรณีที่ศาลได้ออกหมายเรียกให้พยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของจำเลยมาเป็นพยานฝ่ายโจทก์ให้เป็นผลร้ายแก่จำเลยนั้น ทำให้พยานเกิดความรู้สึกไม่อยากมาตามหมายเรียก ถ้าหากพยานไม่มาศาลพยานก็จะมีความผิดฐานขัดขึ้นหมายเรียก⁴⁰ และศาลออกหมายจับได้ ถ้าศาลเห็นว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นข้อสำคัญในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี⁴¹ หรือในกรณีที่พยานมาศาลตามหมายเรียกของศาลแล้วพยานก็ต้องเบิกความหากพยานขัดขึ้นไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถามที่อาจทำให้จำเลยต้องรับโทษ พยานก็จะมีความผิดฐานขัดขึ้นคำสั่งศาลที่ให้เบิกความ⁴² นอกจากนั้นแล้ว ศาลอาจสั่งลงโทษฐานละเมิดอำนาจศาลได้⁴³

การดำเนินคดีอาญาย่อมกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แม้การกระทำความผิดอาญาจะเป็นการกระทำที่กระทบต่อสังคมโดยรวมก็ตาม แต่การปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาก็ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย ดังนั้น การใช้มาตรการต่างๆ ในการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่เป็นนิติรัฐ ด้วยเหตุนี้ วิธีพิจารณาความอาญาที่ได้นั้นในประการแรกจึงต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” การพิจารณาคดีอาญาจะต้องกระทำ

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172 ทวิ และมาตรา 177.

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 108.

⁴⁰ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 170.

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 111 (2).

⁴² ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 171.

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 31 (3) และมาตรา 33.

โดยเปิดเผย⁴⁴ซึ่งก็หมายความว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าฟังได้ ในกรณีที่พยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของจำเลยได้เบิกความปรักปรำ หรือเปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับของจำเลยในชั้นพิจารณาและสืบพยานนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อกระเทือนจิตใจของจำเลยที่มีต่อพยานนั้นอย่างแน่นอน นอกจากนั้นประชาชนที่เข้าร่วมรับฟังในศาลก็อาจจะมีญาติพี่น้องซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของพยานและจำเลยรวมอยู่ด้วยก่อให้เกิดความคลางแคลงใจ สิ้นศรัทธาในความรักความเชื่อมั่น และความไว้วางใจ รวมถึงความรังเกียจในตัวพยานและจำเลยได้ และสามารถก่อให้เกิดปัญหาที่ร้ายแรงในครอบครัวได้ เช่น การทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย และในที่สุดอาจมีการทำลายชีวิตกันเกิดขึ้นจากการบันดาลโทสะอันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจกัน ขัดแย้งกัน อันเป็นเหตุทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวต้องแตกแยก หรือในกรณีที่พยานมาให้คำเบิกความต่อศาลแต่พยานได้เบิกความโดยฝ่าฝืนต่อความเป็นจริง เพื่อที่จะช่วยจำเลยมิให้ต้องรับโทษหรือได้รับโทษน้อยลงโดยที่ตนรู้อยู่แล้วว่าข้อความที่ตนนำมาเบิกความนั้นเป็นเท็จ ซึ่งถ้าความเท็จนั้นเป็นข้อสำคัญในคดีพยานก็就会有ความผิดฐานเบิกความเท็จ⁴⁵ ทั้งนี้ตามวิสัยของปुरुชนคนธรรมดา ย่อมต้องช่วยเหลือบุคคลที่ตนรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลในครอบครัวเดียวกันย่อมต้องให้ความเกื้อกูลกันอยู่ไม่น้อย ฉะนั้น การให้บุคคลในครอบครัวเดียวกันมาเบิกความปรักปรำ หรือเปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นทำให้บุคคลซึ่งเป็นพยานเกิดความรู้สึกว่าให้ตนอยู่เฉยๆ ยังจะดีกว่าการเบิกความเช่นนั้น แต่เพราะตามกฎหมายที่กำหนดโทษไว้ จึงมีแนวโน้มทำให้พยานต้องกระทำความผิดโดยการเบิกความเท็จเพื่อช่วยเหลือจำเลยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อมีการเบิกความเท็จในคดีเช่นนี้ พยานหลักฐานที่ได้มาจึงมีน้ำหนักไม่น่าเชื่อถือพอที่จะรับฟังได้ หรือมีละหนักก็เพราะการเบิกความเท็จนี้เอง ทำให้ศาลต้องตัดสินคดีไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏจากคำเบิกความของพยานในคดี ในเมื่อคดีนั้นมีแต่คำเบิกความที่เป็นเท็จ ศาลก็ต้องตัดสินตามพยานหลักฐานที่เป็นเท็จเท่านั้น และเป็นที่น่าสังเกตว่า จากความผิดที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ตัวพยานดังกล่าวข้างต้นมิได้มีกฎหมายผ่อนผันให้ในกรณีที่พยาน ได้กระทำไปเพื่อช่วยบิดา มารดา บุตร สามิหรือภริยาของพยานแต่ประการใดเลย นอกจากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 193 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวมาในมาตรา 184 มาตรา 189 หรือมาตรา 192 เป็นการกระทำเพื่อช่วยบิดา มารดา บุตร สามิ หรือภริยาของผู้กระทำความผิด ศาลจะไม่ลงโทษก็ได้” ซึ่งเป็นเพียงการบัญญัติให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการลดโทษเท่านั้น ซึ่งเป็นการให้สิทธิแก่พยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยน้อยกว่าการให้เอกสิทธิ์

⁴⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 46-47). เล่มเดิม.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 177.

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวอีกด้วย สมาชิกในครอบครัวต้องสิ้นความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ ความเป็นเอกภาพและมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในครอบครัวนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างเสถียรภาพให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวและสังคม สมาชิกทุกคนในครอบครัวจึงต้องช่วยกันหาทางเสริมสร้างความกลมเกลียวให้เกิดขึ้นซึ่งกันและกัน อันเป็นการขจัดปัญหาต่างๆ ที่จะมากระทบทั้งทางกายและจิตใจ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงจำเป็นต้องอาศัยความพยายามและความร่วมมือจากสมาชิกในครอบครัวทุกคน⁴⁶ ดังนั้น การที่พยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องถูกบังคับตามวิธีการของกฎหมายยังต้องมาให้การหรือเบิกความอันเป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยไม่อาจขัดขืนได้ ย่อมก่อให้เกิดผู้ต้องหาหรือจำเลยเกิดความระแวงในตัวพยาน และพยานเองก็จะเกิดความละอายใจที่กระทำไปเช่นนั้นซึ่งมิใช่เป็นการช่วยเหลือ แต่กลับเป็นการทำลายผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างเห็นได้ชัด สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้ครอบครัวเกิดความแตกแยกขาดความผูกพันรักใคร่ต่อกัน⁴⁷ ขาดความเห็นอกเห็นใจกันก็เพราะคนในครอบครัวยังให้ร้ายและทำลายกันเอง กรณีเช่นนี้แล้วครอบครัวอันเป็นรากฐานของความสุขและความเป็นปึกแผ่นของสังคมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้

สถาบันครอบครัวนั้นเป็นแหล่งที่สามารถรับประกันได้ว่า เราจะได้รับความรัก ความอบอุ่นใจและความเชื่อมั่นในความไว้วางใจจากสมาชิกทุกคนในครอบครัว⁴⁸ ฉะนั้นสิ่งใดที่บุคคลในครอบครัวได้ปรึกษาหารือหรือขอคำแนะนำหรือบอกกล่าวอะไรออกไปที่เป็นความลับแก่สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวก็ย่อมจะรับประกันได้ว่าจะไม่มีการเปิดเผยให้บุคคลใดทราบ หากได้ทำการเปิดเผยออกไปความไว้วางใจที่มีต่อสมาชิกครอบครัวนั้นย่อมสูญสิ้นจะมีความหวาดระแวงและความไม่มั่นใจเข้ามาแทนที่ ด้วยเหตุนี้ การที่พยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องถูกบังคับให้เปิดเผยถึงข่าวสารเรื่องราวต่างๆ ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ให้ไว้แก่พยานให้บุคคลอื่นหรือศาลทราบนั้น จึงก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจกันอีกต่อไปซึ่งอาจส่งผลให้สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวได้เห็นเป็นตัวอย่างและหมดความเชื่อถือในความไว้วางใจที่มีต่อกัน ในครอบครัวจะไม่มีการปรึกษาหารือ หรือบอกกล่าวอะไรกันอีกต่อไป บรรดาญาติในครอบครัวก็ย่อมจะไม่ดีและสมาชิกในครอบครัวก็จะหันไปปรึกษา หรือขอคำแนะนำจากบุคคลอื่น ซึ่งอาจ

⁴⁶ จาก “การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว.” (2523, มิถุนายน), โดย จรรยา สุวรรณทัต. *ปริทัศน์*, 5(6), น. 56.

⁴⁷ จาก “ความผูกพันรักใคร่ในครอบครัว (Family Tie).” โดย ฝน แสงสิงแก้ว, 2543, *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 45(1), น. 11-16.

⁴⁸ จาก *สังคมไทย* (น. 63), โดย นวีวรรณ วรรณประเสริฐ, 2523, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ชี้ให้เห็นไปในแนวทางที่ผิดต่อกฎหมายและศีลธรรมได้ ฉะนั้น จึงนับได้ว่าความไว้วางใจ ซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัวนั้นสำคัญอย่างยิ่งต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว

สำหรับปัญหาที่ต่อเนื่องตามมาของครอบครัวที่แตกแยก และการสิ้นความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัวนั้น ส่งผลถึงการแตกแยกทางสภาพครอบครัว คือ ถ้าเป็นสามีภริยาก็จะมีการหย่าร้างหรือแยกกันอยู่ ทำให้องค์ประกอบของครอบครัวไม่ครบถ้วน และส่งผลถึงการแตกแยกทางด้านจิตใจด้วย อันเป็นความขัดแย้งทางด้านจิตใจระหว่างสมาชิกในครอบครัว ลักษณะนี้เรียกว่า “บ้านแตก”⁴⁹

ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็นสถาบันเบื้องต้นที่มีหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนในทุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นด้านอารมณ์ สติปัญญา ศีลธรรม ความเจริญทางสังคม ฯลฯ ครอบครัวจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ให้แก่เยาวชนในครอบครัว บุคคลสำคัญในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อชีวิตเด็กมากที่สุด ก็คือ บิดา มารดา ค่านิยมและความประพฤติของบิดามารดา มีความหมายต่อการพัฒนาทัศนคติ ความรู้ และเทคนิคในการดำรงชีวิตของบุตรเป็นอันมาก⁵⁰ หากบิดามารดาเกิดการทะเลาะวิวาทกันจนต้องแยกกันอยู่หรือหย่าร้างกันนั้น บิดามารดาก็จะไม่มีเวลาเอาใจใส่หรือเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมแก่บุตร ขาดความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของบุตรกลายเป็นครอบครัวที่ขาดบิดาหรือมารดา บุตรจึงไม่มีผู้ที่จะให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีพอ ซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่บุตรจะก่ออาชญากรรม ซึ่งจะเป็นไปได้อย่างมากในแหล่งที่มีอัตราการเกิดอาชญากรรมอยู่ในเกณฑ์สูง เช่น แหล่งชุมชนแออัด เป็นต้น

4.5 ระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “สถาบัน” และ “ครอบครัว” ไว้ดังนี้ สถาบัน หมายถึง สิ่งซึ่งคนในส่วนรวม คือ สังคมจัดตั้งให้มีขึ้นเพราะเห็นประโยชน์ว่ามีความต้องการและจำเป็นแก่วิถีชีวิตของตน เช่น สถาบันครอบครัว ฯลฯ ครอบครัว หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและความรวมถึงลูกด้วย ส่วนด้านกฎหมาย ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่ชายหญิงจดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งครอบคลุมถึงบุตรและบุตรบุญธรรม กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบิดา มารดา สามี ภรรยา และบุตรที่มีต่อกัน และกำหนดสิทธิในการรับมรดกตามกฎหมาย

⁴⁹ จาก *อาชญาวิทยา และพัฒนาวิทยาพิศดาร (ตอน 1) อาชญาวิทยา* (น. 98-99), โดย สง่า ลีนะสมิต, 2513, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵⁰ จาก *การควบคุมอาชญากรรมในสังคม* (น. 17), โดย อรรถ พูบำรุง, 2529, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ครอบครัวเป็นบริบทของชีวิตที่สำคัญของสังคมเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุดสถาบันหนึ่ง เป็นสถาบันมูลฐานหรือสถาบันแรกของการของมนุษย์ และเป็นหน่วยขนาดเล็กที่สุดของสังคม⁵¹ สมาชิกของครอบครัวจะได้รับสถานภาพ ชื่อ สกุล และบทบาทต่างๆ กัน และต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยเป็นการรวมกลุ่มกับแบบปฐมภูมิ (Primary group) นอกจากนี้ครอบครัวจะกำหนดคติและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันและต่อสังคมอีกด้วย ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญแก่การดำรงชีพของมนุษย์อย่างหนึ่ง ซึ่งยังไม่พบว่ามีสังคมใดในโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากสถาบันทางสังคมที่เราเรียกกันว่า “ครอบครัว”

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ ที่ก่อรูปด้วยวัฒนธรรมประจำชาตินั้นๆ และมรดกของสังคมจะอยู่รอดได้ก็ต้องอาศัยพลังจากบิดามารดาช่วยอบรมสั่งสอนบุตร โดยถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านจิตใจและวัตถุให้แก่สมาชิกในครอบครัว ครอบครัวจึงเป็นแหล่งอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อบุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะเด็กต้องอบรมให้รู้จักคำนึงมปัทสสถาน วัฒนธรรมและพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งจะทำให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมได้ นอกจากนั้นแล้ว สมาชิกทุกคนยังได้รับความรัก ความอบอุ่นใจ และความเชื่อมั่นอย่างบริสุทธิ์ใจจากครอบครัว ซึ่งเป็นแหล่งที่จะประกันว่าจะมีคนรักเราเสมอ ถ้าสมาชิกคนใดได้รับความผิดหวังหรือต้องการความช่วยเหลือไม่ว่าในทางใด ครอบครัวก็จะเป็นแหล่งให้กำลังใจปลุกปลอบใจและให้การปกป้องคุ้มครองเพื่อให้อุปสรรคต่างๆ ผ่านพ้นไปได้⁵²

ปัจจุบัน ครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ โครงสร้างและจำนวนสมาชิกอย่างเห็นได้ชัดจะเห็นว่า อัตราการเพิ่มของประชากรเพิ่มอย่างรวดเร็ว ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) มากกว่าเป็นครอบครัวขยาย เดิมลักษณะครอบครัวไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่มีคนอยู่ร่วมกันมากกว่า 2 รุ่น⁵³ ระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมไทยนั้น ได้รับอิทธิพลของค่านิยมปัทสสถาน วัฒนธรรมจากสังคมต่างๆ มาผสมกลมกลืนกับค่านิยมปัทสสถานและวัฒนธรรมเดิม ซึ่งสามารถสรุปลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวและเครือญาติในสังคมไทยได้⁵⁴ ดังนี้

⁵¹ Kingsley Davis. (1969). Human Society. pp. 394-395.

⁵² สังคมไทย (น. 63). เล่มเดิม.

⁵³ รุจา ภูโพนุลย์. “ครอบครัวสถาบันสังคมพื้นฐานพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนไทย.” บทความพิเศษ ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดีมหาวิทยาลัยมหิดล สืบค้น 17 พฤษภาคม 2558, จาก <http://advisor1.anamai.moph.go.th/224/22402.html>

⁵⁴ จาก มีเงินกัณบัวว่าน้องมีทองกัณบัวว่าพี่: ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย (น. 4), โดย สนิท สมักรการ, 2519, กรุงเทพฯ: บรรณกิจเทรตติง.

1. ครอบครัวไทยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) อันประกอบด้วยสามี ภริยา บุตร หรืออาจจะมีคนใช้ หรือญาติพี่น้องมาอาศัยอยู่บ้าง แต่ก็มีอยู่บางส่วนเหมือนกันที่เป็นแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) คือ มีทั้งสามี ภริยา บุตร ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ญาติพี่น้องอื่นๆ อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน

2. คนไทยส่วนใหญ่นิยมมีคู่สมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1452 ที่บัญญัติว่า “ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้”

3. คู่สมรสไทยส่วนใหญ่จะสร้างเรือนหอหรือเช่าบ้านอยู่อิสระไม่อาศัยอยู่กับครอบครัวฝ่ายสามีหรือภริยาเพราะคนไทยชอบอิสระเสรีภาพ เมื่อมีครอบครัวแล้วนิยมอยู่เป็นอิสระไม่ชอบอยู่ร่วมกับครอบครัวอื่น

4. ระบบเครือญาติของครอบครัวไทยถือว่า ญาติทั้งฝ่ายบิดามารดามีความสำคัญ ครอบครัวไทยมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตอย่างเหนียวแน่น บิดา มารดา บุตร ญาติพี่น้องทั้งหลายจะมีการติดต่อเยี่ยมเยียนกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมารดามีความผูกพันกับบุตรมากที่สุด มารดาจะคอยติดตามดูแลช่วยเหลือบุตรตลอดเวลา แม้บุตรจะสมรสหรือมีครอบครัวแล้วก็ตามจนได้ชื่อว่าเลี้ยงลูกไม่รู้จักโต

5. ระบบเครือญาติของครอบครัวไทยถือว่าสามีเป็นใหญ่ หรือมีความสำคัญกว่าฝ่ายภริยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทไทยภริยาจะเชื่อฟังสามีเสมอไปการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในครอบครัวตกเป็นหน้าที่ของสามี ดังคติชาวบ้านที่ว่าผู้ชายคือช้างเท้าหน้า ผู้หญิงคือช้างเท้าหลัง แต่ในสังคมเมืองของสังคมไทยเริ่มค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปเพราะผู้หญิงได้รับการศึกษาสูงมีอาชีพ ตำแหน่งงานดีขึ้นและวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามามาก ภริยามีบทบาทในทางสังคมมากขึ้น จึงทำให้เกิดระบบสามีและภริยามีความสำคัญที่เสมอภาคกัน (Equalitarian kinship)

ฉะนั้น จากระบบครอบครัวและเครือญาติของสังคมไทยจึงแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ แต่ต่างคนจะต้องมีปฏิกิริยาโต้ตอบสัมพันธ์กัน เป็นต้นว่าการเอาใจใส่ต่อกัน รักกัน จิตใจผูกพันกัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน อบรมสั่งสอนกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภริยา และบิดามารดากับบุตรในสังคมไทยนั้น มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมาก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสังคมจะให้ความสำคัญกับครอบครัวว่าเป็นสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพของมนุษย์แล้ว สมาชิกในครอบครัวก็ยังมียุทธศาสตร์สำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ทั้งนี้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวนี้เองที่จะเป็นเครื่องกำหนด

ที่สำคัญว่าบรรยากาศของบ้านจะเป็นไปดีได้อย่างไร และบรรยากาศของครอบครัวนี้เองที่บุคคลจะมีโอกาสได้พัฒนาเต็มที หรือจะกั้นการพัฒนาไปอย่างน่าเสียดายก็เป็นได้

4.6 วิเคราะห์แนวความคิดของการให้เอกสิทธิ์แก่พยานบุคคลที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยของกฎหมายต่างประเทศ

การให้เอกสิทธิ์สำหรับพยานบุคคลในคดีอาญาเป็นเรื่องปกติทั่วไปและได้รับการยอมรับในประเทศต่างๆ เนื่องจากหลักกฎหมายเกี่ยวกับการให้เอกสิทธิ์สำหรับพยานบุคคลมีขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองคุณค่าทางสังคมบางประการซึ่งสังคมยอมรับว่ามีความสำคัญมากกว่าการค้นหาความจริงจากพยานบุคคล กล่าวคือ ถึงแม้ว่าการให้เอกสิทธิ์นี้จะมีผลเป็นการขัดขวางต่อการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาก็ตาม ทั้งนี้หากมิได้กำหนดให้เอกสิทธิ์สำหรับพยานบุคคลบางสถานะไว้เลย ย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมมากกว่าการกำหนดให้เอกสิทธิ์⁵⁵

ประเทศต่างๆ ได้มีการกำหนดเอกสิทธิ์บางประการสำหรับพยานบุคคลที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อให้ความคุ้มครองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว แต่ตามกฎหมายไทยมิได้มีการกำหนดให้เอกสิทธิ์ดังกล่าวไว้แต่อย่างใด จึงทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกบังคับให้ต้องมาให้การและเบิกความเป็นพยานต่อศาลไม่ว่าจะเป็นพยานฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลย และศาลสามารถรับฟังคำให้การและคำเบิกความของบุคคลดังกล่าวเพื่อลงโทษจำเลยได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการขัดต่อความรู้สึกของคนทั่วไปและขัดต่อหลักศีลธรรมอีกด้วย เช่น บุตรถูกบังคับให้เบิกความเพื่อให้เป็นผลร้ายแก่บิดาหรือมารดาของตน และในกรณีไม่ใช่คดีอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1562 ซึ่งต้องห้ามฟ้องบุพการี⁵⁶ ศาลจึงอาจบังคับได้ เป็นต้น จึงจะเห็นได้ว่าการที่มิได้กำหนดให้เอกสิทธิ์แก่พยานบุคคลที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อกระบวนการยุติธรรมและสังคมได้ และย่อมเป็นการขัดต่อแนวคิด ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของไทยอีกด้วย

ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษได้กำหนดให้เอกสิทธิ์แก่พยานบุคคลที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ทั้งสิ้น ซึ่งการกำหนดเอกสิทธิ์ประการนี้มีได้เป็นการให้ความคุ้มครองพยานโดยตรง แต่เป็นการให้ความคุ้มครองความสัมพันธ์ระหว่างตัวพยานกับผู้ต้องหาหรือจำเลย และถึงแม้ว่าจะทำให้สูญเสียพยานหลักฐานในคดีไปบ้าง แต่เมื่อเทียบกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นในครอบครัวของพยานและจำเลยแล้ว

⁵⁵ McCormick on evidence. 3rd (p.171), By Edward W. Cleary edition (st.Paul.Minn:West. 1984).

⁵⁶ จาก “การฟ้องคดีอุทธรณ์.” (2555, มีนาคม), รวินท์ ชีพจำเป็น. ข่าวเนติบัณฑิตยสภา, 25(272),

ก็จะพบว่าความสูญเสียพยานหลักฐานนั้น มิได้มีน้ำหนักมากไปกว่าความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัว กระบวนการพิจารณาคดีอาญาและสังคมเลย

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดเอกสิทธิ์ในประเทศต่างๆ มีความแตกต่างกัน ทั้งในประเด็นเกี่ยวกับบุคคลซึ่งได้รับเอกสิทธิ์และลักษณะของเอกสิทธิ์ กล่าวคือ

ประเด็นเกี่ยวกับบุคคลซึ่งได้รับเอกสิทธิ์นั้น ประเทศเยอรมนีกับประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดไว้อย่างกว้างขวาง โดยประเทศเยอรมนีได้กำหนดให้คู่หมั้น สามีภริยา และญาติสนิทของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ส่วนประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดให้เอกสิทธิ์แก่บุพพการี ผู้สืบสันดาน ญาติ คู่สมรสของจำเลย ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้สามีภริยา บิดามารดาและบุตร ส่วนประเทศอังกฤษกำหนดให้เฉพาะบุคคลที่เป็นคู่สมรสของจำเลยเท่านั้น

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับลักษณะของเอกสิทธิ์นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมนีลักษณะพยานหลักฐานได้กำหนดให้ คู่หมั้น สามีภริยา (รวมถึงกรณีที่มีการหย่าขาดกันแล้ว) และญาติสนิทของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด มีสิทธิที่จะปฏิเสธการเป็นพยานในชั้นศาลและมีสิทธิที่จะปฏิเสธที่จะให้คำสาบาน

ลักษณะการให้เอกสิทธิ์ตามมาตรา 335 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส ได้กำหนดให้เอกสิทธิ์แก่บุพพการี ผู้สืบสันดาน ญาติ คู่สมรสของจำเลย (ยังคงมีอยู่แม้ภายหลังการหย่าร้าง) ไม่จำเป็นต้องสาบานตนก่อนเบิกความ เนื่องจากเห็นว่าคำเบิกความของบุคคลดังกล่าวอาจเบี่ยงเบนได้

ส่วนประเด็นเกี่ยวกับลักษณะการให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในประเทศสหรัฐอเมริกา อาจแบ่งได้ 2 ประการ คือ เอกสิทธิ์ของสามีภริยา ซึ่งมีอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ เอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การหรือเบิกความปรักปรำคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เอกสิทธิ์ที่จะไม่ต้องเบิกความถึงการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับ และเอกสิทธิ์ที่จะไม่ถูกเรียกมาเป็นพยานฝ่ายตรงข้ามกับคู่สมรส ส่วนประการที่สอง คือ เอกสิทธิ์ของบิดามารดากับบุตรมีอยู่ 2 ประเภท คือ เอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การหรือเบิกความปรักปรำบิดามารดาหรือบุตร และเอกสิทธิ์ในการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับระหว่างบิดามารดากับบุตร

และประเด็นเกี่ยวกับลักษณะเอกสิทธิ์ของประเทศอังกฤษ ซึ่งได้กำหนดเอกสิทธิ์แก่คู่สมรสของจำเลยไว้ โดยกำหนดให้คู่สมรสของจำเลยอาจถูกบังคับให้เป็นพยานฝ่ายโจทก์เพื่อเบิกความเป็นปรปักษ์ต่อจำเลยซึ่งเป็นคู่สมรสของตน หรือเป็นพยานของจำเลยผู้ร่วมกระทำความผิดกับคู่สมรสของตนได้ ทั้งนี้ เฉพาะกรณีที่เป็นกระทำความผิดอาญาฐานความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

จากหลักเกณฑ์การให้เอกสิทธิ์ของประเทศต่างๆ จะเห็นได้ว่ากลุ่มประเทศที่ใช้ระบบชีวิลลอว์กับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ มีความแตกต่างอย่างเด่นชัดเกี่ยวกับการนำเอกสิทธิ์มาใช้บังคับกับพยานบุคคลที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ยกตัวอย่างเช่น การให้เอกสิทธิ์แก่คู่สมรส คู่สมรสในประเทศเยอรมนีและประเทศฝรั่งเศสได้ให้ความหมายที่กว้างกว่ามาก ในประเทศเยอรมัน คู่สมรส หมายถึง คู่หมั้น สามภริยารวมถึงกรณีที่มีการหย่าขาดกันแล้ว ส่วนประเทศฝรั่งเศสแม้ภายหลังการหย่าร้าง เอกสิทธิ์ระหว่างสามภริยา ก็ยังคงอยู่ ส่วนกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ได้กำหนดข้อจำกัดของคู่สมรสไว้แคบกว่า เช่น ในประเทศอังกฤษให้นำเอกสิทธิ์มาใช้บังคับกับคู่สมรส ซึ่งเป็นคู่สมรสในปัจจุบันของจำเลย และเป็นการสมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาเอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การหรือเปิดเผยความปรักปรำคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง และเอกสิทธิ์ที่จะไม่ถูกเรียกมาเป็นพยานฝ่ายตรงข้ามกับคู่สมรสให้นำมาใช้บังคับกับคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายและยังคงมีความสัมพันธ์ต่อกันอยู่ในเวลาที่อ้างเอกสิทธิ์เท่านั้น ส่วนเอกสิทธิ์ที่จะไม่ต้องเปิดเผยถึงการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับนั้น คู่ครองนับแต่เวลาที่ได้ทำการสมรสกันแต่ต่อมาการสมรสจะสิ้นสุดลงก็ตาม เอกสิทธิ์นี้ก็ยังคงมีอยู่ เว้นเสียแต่ว่าคู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะเสียชีวิต

จากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็น เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมและต่อสังคม ซึ่งสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกันระหว่างสามภริยาและบิดามารดากับบุตรอย่างเหนียวแน่น ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 กำหนดให้สามภริยามีหน้าที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน มาตรา 1563 กำหนดให้บุตรต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา และมาตรา 1564 กำหนดให้บิดามารดาต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1562 ยังกำหนดห้ามบุตรฟ้องร้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาอีกด้วย ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า กฎหมายไทยควรจะกำหนดให้เอกสิทธิ์เฉพาะบุคคลซึ่งเป็นคู่สมรส บุตรซึ่งเป็นผู้สืบสันดาน และบิดามารดา ซึ่งเป็นบุพการีของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการเป็นพยานในคดีอาญา

4.7 การให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในประเทศไทย

เมื่อได้พิจารณาถึงกฎหมายลักษณะพยานของไทยและปัญหาดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่ากฎหมายลักษณะพยานของไทยปัจจุบันมิได้บัญญัติถึงเอกสิทธิ์ของพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งแม้ในอดีตสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1894 จะมีบทบัญญัติเรื่องอุทริพยาน โดยพยานซึ่งเป็นญาติพี่น้องของจำเลยจะเบิกความอย่างไร ศาลจะไม่รับฟัง ไม่ว่า

จะเป็นพยานของฝ่ายใดก็ตามเพราะศาลเห็นว่าเป็นบุคคลที่เชื่อถือไม่ได้ อาจเบิกความด้วยความลำเอียง ซึ่งต่อมาบทบัญญัตินี้ก็ได้ออกยกเลิกไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคู่ความสามารถจะอ้างใครเป็นพยานก็ได้ แต่ถ้าหากพยานเป็นพยานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับฝ่ายตนเข้าเบิกความแล้ว น้ำหนักในคำพยานก็มักจะลดลง หรือไม่มีน้ำหนัก เช่น บิดามารดากับบุตร หรือสามีกับภรรยา ซึ่งมักช่วยกัน⁵⁷ อันสืบเนื่องมาจากความรัก ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้บุคคลจำพวกนี้ตกอยู่ในฐานะที่น่าจะให้การหรือเบิกความโดยปราศจากความลำเอียงไม่ได้⁵⁸ จะเห็นได้ว่าหลักการนี้ได้ตกทอดมาจากการไม่รับฟังอุทริพยานตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้ หากพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันกับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ให้การหรือเบิกความปรักปรำ หรือเปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับ อันเป็นโทษหรือผลร้ายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว ศาลมักจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานลงโทษจำเลยได้ โดยอ้างว่าไม่มีเหตุผลอันใดที่พยานซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย จะมาใส่ความกล่าวร้ายกัน

จึงแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า รัฐมิได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ามีอิทธิพลต่อบุคคลและสังคมในชาติมากที่สุดสถาบันหนึ่ง และจากปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ย่อมส่งผลเสียต่อสถาบันครอบครัว การดำเนินการสอบสวนที่ไม่ชอบ การให้การหรือเบิกความเท็จในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา รวมทั้งปัญหาของการเกิดอาชญากรรมซึ่งเป็นปัญหาใหม่ของสังคมประเทศชาติในที่สุดด้วย จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องหามาตรการหรือวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดทางกฎหมายมาช่วยคลี่คลายปัญหาเหล่านี้ให้ลดน้อยลงไป แนวทางในการเยียวยาปัญหาดังกล่าวนั้น สิ่งที่ควรคำนึงถึง คือ สังคมไทยต้องค้นหาหลักเกณฑ์ ความประพฤติ ที่มาจากจารีตประเพณี ศีลธรรม หรือศาสนาของสังคมไทยในเบื้องต้นหรือขั้นต่ำ⁵⁹ โดยจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวมเป็นใหญ่ ซึ่งควรเน้นในเรื่องของการตัดโอกาสในการกระทำความผิด อันเป็นการป้องกันและควบคุมการกระทำความผิดที่ได้ผล ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนรวมทั้งแนวนโยบายแห่งรัฐในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวด้วยวิธีการผ่อนคลายหลักการที่เข้มงวดของกฎหมายลงไปบ้าง ดังนั้น

⁵⁷ จาก เทคนิคการสอบสวน และเปรียบเทียบคดีอาญา (น. 162), โดย อาทร เพชรรัชย์, 2526, กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์.

⁵⁸ จาก หลักการสอบสวนคดีอาญาสำหรับพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจ (น. 212), โดย พัฒนะ ไชยเศรษฐ, 2528, กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.

⁵⁹ จาก นิติปรัชญา (Philos of Law) (น. 57), โดย ปรีดี เกษมทรัพย์, 2531, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จึงเห็นว่า ประเทศไทยควรกำหนดให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นสิทธิและประโยชน์ที่ควรจะได้รับ การปกป้องคุ้มครองและนอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวของพยาน ผู้ต้องหา หรือจำเลยแล้ว ก็ยังเป็นประโยชน์แก่รัฐด้วย ทั้งนี้เพราะว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวนั้นถือได้ว่าเป็นประโยชน์อย่างหนึ่งในสังคม จึงมีความสำคัญมากกว่าการค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานที่ไม่คำนึงถึงความสุขของครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานแห่งแรกที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ในสังคม

ปัจจุบันหลักของพนักงานสอบสวน ก็คือ การรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดนำมาเสนอให้พนักงานอัยการทำหน้าที่ตรวจสอบและสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีแล้วแต่ข้อเท็จจริง ซึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนอย่างกว้างขวาง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนกระทำโดยอิสระ จึงมักมีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในทางลบ เช่น การข่มขู่ให้พยานให้การโดยในบางครั้งใช้วิธีการทำร้ายพยานหรือกักตัวพยานไว้หรือการเขียนคำให้การพยานไว้ล่วงหน้าแล้วให้พยานลงลายมือชื่อที่หลัง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายทั้งสิ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อระบบความยุติธรรมและเพื่อเป็นการรักษาภาพพจน์ของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงควรนำเอาเอกสิทธิ์ของพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหามาใช้ในชั้นนี้ เพื่อเป็นเกราะคุ้มกันพยานในการที่จะเลือกใช้เอกสิทธิ์ในการสอบสวนหรือไม่ ถ้าพยานไม่ต้องการให้การปรักปรำเป็นโทษแก่ผู้ต้องหาหรือเปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับของผู้ต้องหา พยานสามารถอ้างเอกสิทธิ์นี้ต่อพนักงานสอบสวนได้ หากพนักงานสอบสวนฝ่าฝืนละเมิดเอกสิทธิ์นี้ ก็มีประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157⁶⁰ เป็นหลักใหญ่ในการกำหนดบทลงโทษรองรับอยู่แล้วว่า “ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด....ต้องระวางโทษ” แต่ถ้าพยานประสงค์จะให้การเช่นนั้น ก็เท่ากับพยานได้สละเอกสิทธิ์ดังกล่าวแล้ว ซึ่งพยานก็ต้องยอมรับผลที่อาจเกิดขึ้นแก่สภาพครอบครัวของพยานเอง

นอกจากเอกสิทธิ์ของพยานจะช่วยแก้ปัญหาการได้คำพยานมาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวแล้ว เอกสิทธิ์นี้ยังช่วยป้องกันมิให้มีการให้การเท็จในชั้นสอบสวนของพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการผ่อนคลายหลักการของกฎหมายที่เข้มงวดลงไปได้บ้าง

⁶⁰ มาตรา 157 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา

ส่วนในชั้นของพนักงานอัยการนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกำหนดให้พนักงานอัยการมีฐานะเป็นตัวแทนของฝ่ายบริหารในกระบวนการยุติธรรม มีอิสระในการดำเนินคดีในชั้นก่อนยื่นฟ้องคดีต่อศาลและถือว่าเป็นความรับผิดชอบของพนักงานอัยการเป็นการวินิจฉัยทางตุลาการว่าลักษณะการกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิดอะไรหรือไม่อย่างไร เพื่อที่จะสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้อง การวินิจฉัยสั่งคดีของพนักงานอัยการมิใช่การกระทำด้วยเหตุผลทางการเมืองหรืออิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซง ลักษณะการปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของพนักงานอัยการเป็นการถ่วงดุลและคานอำนาจของพนักงานสอบสวน ให้กระทำการโดยถูกต้องและชอบด้วยกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ หากพยานหลักฐานในสำนวนที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้พนักงานอัยการนั้น มีเหตุสงสัยว่าจะมีการใช้วิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายโดยฝ่าฝืนละเมิดเอกลิทธิของพยาน พนักงานอัยการก็สามารถเรียกพยานดังกล่าว มาซักถามได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 เนื่องจากหากปรากฏว่ามีการละเมิดเอกลิทธินี้ในชั้นพนักงานสอบสวน คำพยานที่ได้มาก็ไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐาน ในชั้นศาลได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ซึ่งกำหนดว่าพยานหลักฐานที่อ้างนั้นต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบด้วยประการอื่น พนักงานอัยการก็ยังสามารถสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนหาพยานหลักฐานมาเพิ่มเติมใหม่ได้ จึงเห็นได้ว่า พนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญยิ่ง ในกระบวนการยุติธรรม นอกจากจะมีหน้าที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ แห่งคดี ที่ได้มาจากการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายนำส่งศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยแล้ว พนักงานอัยการยังเป็นผู้รักษาส่วนได้ส่วนเสียของสังคม คือ คุ่มครองทั้งผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และประชาชนผู้มาเป็นพยานโดยต้องให้ความสนใจและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ สิทธิส่วนได้ส่วนเสียของเขาและความเที่ยงธรรมด้วย⁶¹

สำหรับในชั้นศาลโดยหลักแล้วศาลเป็นองค์กรที่วางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดเพื่อประสิทธิประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชนให้สมกับที่ศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน หน้าที่หลักของศาลก็คือ การทบทวนและพิจารณาพยานหลักฐานที่มีการนำเข้าสู่ในการพิจารณาคดีของศาลว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาจริงหรือไม่ ศาลจึงต้องใช้ดุลยพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่างๆ ที่เข้ามาในคดีอย่างละเอียดรอบคอบ พยานหลักฐานใดที่ได้มาโดยฝ่าฝืนกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลจะไม่รับฟัง ในทางปฏิบัติเบื้องต้น

⁶¹ จาก *กรมอัยการกับการดำเนินคดีให้แก่วินัย* (น. 76), โดย สุจินต์ ทิมสุวรรณ, 2525} กรุงเทพฯ: กรมอัยการ.

ก่อนที่จะนำพยานเข้าสืบศาลจะถามพยานถึงชื่อ อายุ อาชีพ ภูมิลำเนา และความเกี่ยวข้องกับคู่ความ⁶² หากพยานนั้นเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันกับจำเลย ศาลต้องแจ้งให้พยานนั้นได้ทราบถึง เอกสิทธิ์ที่เขาอยู่ก่อนว่า พยานมีเอกสิทธิ์ที่จะไม่เบิกความปรัปร่าเป็นผลร้ายแก่จำเลยและ ไม่เปิดเผยการติดต่อข่าวสารที่เป็นความลับของจำเลยได้ แต่ถ้าพยานประสงค์จะเบิกความเช่นนั้น ให้ถือว่าพยานได้สละเอกสิทธิ์แล้ว และคำเบิกความเช่นนั้นสามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานลงโทษ จำเลยได้ หากพยานประสงค์เช่นไรให้ศาลบันทึกไว้เพื่อจะได้ไม่มีปัญหาในภายหลังซึ่งศาลสามารถ นำไปใช้ได้ตลอดการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งในคดีที่พนักงานอัยการและราษฎรเป็นผู้เสียหาย และแม้แต่ในคดีที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน กล่าวคือ ไม่ว่าในเวลาใดของการ สืบพยานเมื่อมีคำถามดังกล่าวนี้ให้ศาลเตือนพยาน

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าการให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหา หรือจำเลยนั้น นอกจากจะเป็นการป้องกันและบรรเทาการให้การหรือการเบิกความเท็จแล้ว ยังเป็น การยับยั้งไม่ให้เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นการป้องกันและคุ้มครองสิทธิ ส่วนบุคคลที่จะอยู่ร่วมกันในครอบครัวมิให้ถูกละเมิดอีกด้วย ทั้งยังเป็นการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ ของครอบครัวให้มีความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาอาชญากรรมตามมา ซึ่งเป็นที่ทราบกันแล้วว่าปัญหาสังคมดังกล่าวนี้มีสาเหตุหนึ่งมาจากสภาพของครอบครัวที่แตกแยก นั้นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้กำหนดให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหา หรือจำเลยในประเทศไทยแล้ว ก็อาจจะมีข้อคัดค้านว่าเป็นการจัดขวางต่อการแสวงหา ความจริงเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษส่งผลให้การดำเนินการสอบสวนไม่เป็นผล เกิดอุปสรรคไม่สามารถจะสืบไปถึงพยานหลักฐานอื่นๆ ได้ ซึ่งอาจส่งผลถึงการที่ต้องปล่อย ผู้ที่กระทำความผิดให้หลุดพ้นจากระบบการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในปัญหาข้อนี้เห็นว่า โดยหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแล้วจะต้องพยายามสืบเสาะหาพยานหลักฐานต่างๆ มาให้ได้ เพราะการค้นหาคำความจริงนั้นมิใช่ต้องแสวงหาเอาจากคำพยานของบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาเท่านั้น พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลอื่นๆ ก็สามารถเป็นพยานหลักฐานรับฟัง ลงโทษจำเลยในชั้นศาลได้ ทั้งนี้ เพราะตามกฎหมายแล้วโจทก์เป็นผู้ที่จะต้องนำพยานหลักฐาน มาแสดงและพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด

นอกจากนั้น การให้เอกสิทธิ์แก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย นั้น จะเป็นการทำให้สูญเสียพยานหลักฐานในคดีไปบ้าง แต่ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อนำเอาความสูญเสีย

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 116 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 15

ของพยานหลักฐานเหล่านั้นมาเทียบเคียงกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นในครอบครัวของพยานและจำเลย ก็จะพบว่าความสูญเสียพยานหลักฐานนั้น มิได้มีน้ำหนักมากไปกว่าความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัว กระบวนพิจารณาคดีอาญาและสังคมประเทศชาติเลย ดังนั้น เมื่อเราได้ทราบถึงระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมไทยแล้วจะมีความผูกพันแน่นแฟ้นกันเพียงใด ประกอบกับแนวความคิดที่ว่าหากบุคคลในครอบครัวเดียวกันไม่รักกันไม่ช่วยเหลือกันแล้ว บุคคลอื่นก็ไม่อาจคิดไปได้ จึงก่อให้เกิดการมองผู้อื่นในแง่ร้ายอยู่ตลอดเวลาไม่มีใครที่ดีและคอยห่วงใยตน อันเป็นผลสืบเนื่องไปถึงปัญหาที่รัฐกำลังแก้ไขอยู่อย่างยากเย็นในปัจจุบัน นั่นก็คือ ปัญหาการเกิดอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ นั่นเอง ซึ่งปัญหาในข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่ารัฐจะต้องไม่พยายามที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของประชาชนและปัญหาของความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวเดียวกันที่อาจจะเกิดขึ้นจากการบังคับตามกฎหมายของรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาที่แก้ไขยากขึ้นในสังคม ดังนั้น รัฐต้องพยายามตัดโอกาสมิให้ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้น

เมื่อได้ทำการเปรียบเทียบถึงผลดีผลเสียของการให้ออกสิทธิแก่พยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าควรนำเอาออกสิทธิของพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยมาใช้ในประเทศไทยเพราะการให้ออกสิทธิเช่นนี้แก่พยานสามารถก่อให้เกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สถาบันครอบครัว และต่อสังคมประเทศชาติมากกว่าผลเสีย อนึ่ง การนำเอาออกสิทธิของพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยมาใช้ในประเทศไทยนั้น ต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย เพราะสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และระบบกฎหมาย ตลอดจนแนวโน้มนโยบายทางอาญาของไทย ยังแตกต่างไปจากต่างประเทศอยู่ ดังนั้น ในการนำเอาออกสิทธิของพยานในต่างประเทศมาใช้จึงอาจไม่จำเป็นต้องเดินตามแนวของต่างประเทศทั้งหมดเสียทีเดียว